

Skrabski Árpád (2003): Társadalmi tőke és az egészségi állapot az átalakuló társadalomban. Budapest: Corvinus Kiadó
 Szádóczy Erika dr.(1996): A depressziók és a szorongásos betegségek epidemiológiája. Háziorvos Továbbképző Szemle 1996/1: 67-68.
www.who.int/whr/2005/whr2005_en.pdf
www.who.int/whr/2001/whr01_en.pdf
www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0303g
www.radio.hu/index.php?cikk_id=177166
www.gallup.hu/olef/4.html
www.astrologia.hu/depresszio.html
www.behsci.sote.hu/hungarostudy2002/st_valosag_cikk.htm

BENÁK MELINDA

Bonding, bridging, linking

A mikrotársadalmi szolidaritás szintjén lévő kapcsolatok István-aknán

1. Bevezetés

Kutatásom során a mikrotársadalmi szolidaritás szintjén lévő erős társadalmi kapcsolatokat vizsgálom István-aknán, különös tekintettel a rokonsági, a baráti és a szomszédsági kapcsolatok intenzitására.

Elsőként bemutatom, hogy a Robert D. Putnam által, az amerikai társadalomra felállított társadalmi tőke fajták mit jelentenek és kérdőívünk kérdéseire adott válaszok közül melyek alkalmasak ezek intenzitásának megállapítására, István-aknán. Ezek a „kötés-jellegű”, vagy összetartó (bonding), a „híd-jellegű”, vagy összekötő (bridging) kapcsolatok (Molnár 2003), s ezekhez csatlakozik még az összekapcsoló (linking) társadalmi tőke is (Füzér 2005). Nézzük pontosan, mit is jelentenek ezek a kifejezések.

A „bonding”, vagy összetartó típusú kapcsolat magában hordozza az exkluzivitást. A csoportok összetartozását biztosítja, ez játszik szerepet a homogén, valamilyen identitást megjelenítő közösségek működésében, kedvez a csoporton belüli reciprocitás, szolidaritás és lojalitás kialakulásának. Az ezeken a hálózatokon belüli tagok képesek egymásnak társadalmi és pszichológiai segítséget nyújtani (Molnár 2003).

Erős kötések (például családon vagy etnikai közösségen belüli kapcsolatok) jellemzők. A társadalmi tőkének ez a formája hajlamos másokat kizáró, homogén csoport- és közösségi tudat kialakítására. Az összetartó társadalmi tőke megítélése össztársadalmi szempontból nem egyértelmű. Az összetartó társadalmi tőke a családon, rokonságon, nemzetiségen belüli kölcsönös segítséget, szolidaritást is erősítheti, mint egyfajta erős társadalmi ragasztóanyag, de forrása lehet a kirekesztő, másik családdal, népcsoporttal, nemzetiséggel szembeni ellenséges magatartásnak is (Füzér-Gerő-Sik-Zombor 2005).

A társadalmi tőke e formájának jelenlétéről a rokonsági, baráti és szomszédsági kapcsolatok rendszerességére vonatkozó kérdés vizsgálatával kapunk képet.

A „bridging”, vagy összekötő elnevezésű társadalmi tőke olyan inkluzivitást jelöl, amely a „bonding”, összetartóval szemben szélesebb identitást és reciprocitást generál. Mark Granovetter szerint ezek a gyenge kötések egyes élethelyzetekben, mint pl. munkahelykeresés, vagy információáramlás, különleges értéket jelentenek az egyén számára. Ez szükséges ahhoz, hogy a tőlünk távol álló nézetekkel, eszmékkel kapcsolatba kerüljünk, informálódjunk róluk (Molnár 2003).

Ezen kívül gyengébb, kevésbé sűrű de csoportthatárokat áttörő kötődések jellemzik ezt a tőkét. Ez a forma inkább alkalmas a különböző társadalmi csoportok, rétegek közötti kapcsolatteremtésre, integrációra (Füzér-Gerő-Sik-Zombor 2005).

A társadalmi kapcsolatoknak ebben a formában létező megjelenését István-aknán azokra a kérdésekre adott válaszok által tudjuk vizsgálni, hogy milyen csoportos tevékenységben vesz részt a megkérdezett.

A „linking”, vagyis összekapcsoló társadalmi tőke összeköti a különböző társadalmi csoportokat (Füzér 2005), a civil társadalom és a kormányzat, illetve más hierarchikusan elkülönülő társadalmi egységek összekapcsolását szolgálja. Mint ilyen egyaránt lehet a civil társadalom és a kormányzat közötti jobb együttműködést elősegítő „áttétel”, de lehet korrupciós kapcsolatrendszer is (Füzér-Gerő-Sik-Zombor 2005).

Az István-aknán készített kérdőívben e kapcsolat ellenőrzésére a következő kérdéseket használhatjuk: Az, hogy rádióhoz, tévéhez, újsághoz fordult-e, felvette-e a kapcsolatot az önkormányzattal, vagy képviselőjével, mind olyan kérdés, melyre adott válaszokból megállapíthatjuk, hogy van-e „linking” típusú társadalmi tőke István-aknán.

2. István-akna

Közigazgatásilag Pécs városához tartozó terület, ugyanakkor a térképeken nem található rá. Lakossága kb. 235 fő, közülük roma származású megközelítőleg 151 fő, tehát az István-aknai népesség 64,2%-át teszik ki a roma származásúak. Ezt figyelembe kell vennünk a társadalmi tőke intenzitásának vizsgálatakor. Az ott élők társadalmilag kirekesztettek, de Pécs városának közeljövőbeli tervei között szerepel az olyan elmaradott és deprivált városrészek, mint István-akna, Pécs városába való integrációja.

A település földrajzi felosztása is fontos lehet a vizsgálat szempontjából, ugyanis kutatásunk során kirajzolódott egy speciális István-akna térkép, mely három részre osztja a helységet. A „lenti” rész (István-akna alsó), ahol ikerházak állnak általában nem romák által lakott terület és a kérdőívek elkészítése közben több itt élőről kiderült, hogy még csak nem is jár a település másik felébe, nem hogy barátai, vagy rokonai élneek ott. A középső területen állnak a régi bányatiszti lakások¹, melyekben szintén a nem romák élnek nagyobb arányban. S végül a helység „hátsó” része (István-akna felső), ahol a Borbála-program² által felújítandó „kockaház” és három, többségében romák által lakott háztömb található. Az ezen a területen lakókra leginkább a szegénység és az István-aknán belüli kirekesztettség jellemző.

A település társadalomszerkezete is igen sajátos. A kutatócsoportunk által „vajdának” nevezett roma férfi, minden valószínűség szerint a település vezető személyisége. István-akna felső társadalmi rétegződésében ő áll a legmagasabb helyen, családjával – legidősebb fiával és annak feleségével – együtt. Az ott élők hozzá fordulnak segítségért, ha pénzületi, vagy természetbeni támogatásra van szükségük. A vajda menyé is igen nagy tiszteletnek örvend, mivel pénzületi támogatásért – kölcsönért – bárki

fordulhat hozzá. Ezekből a tranzakciókból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a társadalmi tőkének az összetartó formája erősen jelen van, ugyanis az ott élők társadalmilag segítik egymást, a kölcsönök révén. S azt is feltételezhetjük, hogy számíthatnak egymásra, ha anyagi gondokkal küzdenek.

3. A módszerek

A csoport kutatási módszere a kérdőíves adatgyűjtés volt. Ezen kérdőívek adataiból létrejött egy adatbázis. Az adatbázisban szereplő eredményekből, melyek a vizsgált témakörhöz tartoztak, gyakorisági táblákat és kereszt táblákat készítettem, majd ezek alapján a különböző változókból indexeket hoztam létre, azért, hogy be tudjam mutatni a szakirodalomban fontosnak tartott mikrotársadalmi szolidaritási kapcsolatokat.

3. 1. Bonding

Ezek közül is elsőként az **összetartó társadalmi tőkét** vettem górcső alá. Az adatok elemzését a rokoni kapcsolatok intenzitására vonatkozó eredményekkel kezdtem az István-aknán lakókra vonatkozóan, különös tekintettel a romák és nem romák kapcsolatainak intenzitása között mutatkozó különbségekre. Az indexek a következő eredményt mutatják:

	Erős kapcsolat	Gyenge kapcsolat
Roma	58. 3%	41. 7%
Nem roma	31. 6%	68. 4%

1. táblázat: A rokoni kapcsolatok intenzitása az István-aknai romák körében

Amint a táblázatból láthatjuk, az István-aknán élő roma és nem roma népességben eltérő a rokoni kapcsolatok erőssége. A megkérdezett romák majdnem 60%-a tartja mindennap, illetve hetente egyszer, vagy kétszer a rokonaival a kapcsolatot, míg ez az arány a nem romáknál alig több mint 30%. A gyenge kapcsolat indexe azt mutatja, hogy mekkora azok aránya, akik havonta, ennél ritkábban vagy soha nem találkoznak rokonaikkal. Az ilyen gyakorisággal találkozó aránya a romák esetében több, mint 40%, a nem romáknál viszont jóval nagyobb, közel 70%-uk igen ritkán találkozik rokonaival.

Megállapíthatjuk, tehát, hogy az István-aknán élők közül a romák körében erősebbek a rokoni kapcsolatok, mint a nem romák között.

	Erős kapcsolat	Gyenge kapcsolat
Roma	62. 5%	37. 5%
Nem roma	68. 4%	31. 6%

2. táblázat: A baráti kapcsolatok gyakorisága az István-aknai romák körében

A baráti kapcsolatok intenzitásának tekintetében a nem romák barátságai bizonyultak erősebbnek, ami a kapcsolattartás gyakoriságát illeti, az István-aknán lakó megkérdezett nem roma népesség közel 70%-a tartja mindennap, illetve hetente többször a kapcsolatot barátaival, míg a megkérdezett romáknak alig több mint 60%-a. Az eltérés nem szignifikáns, de az előzetes várakozásoknak ellentmondó, ugyanis a kutatás megkezdése előtt arra számítottam, hogy a romák baráti kapcsolatai erősebbek, mint a nem romáké, de ezen hipotézisemet a vizsgálatnak a 2. táblázatban látható eredménye megcáfolta.

	Erős kapcsolat	Gyenge kapcsolat
Roma	47.9%	52.1%
Nem roma	57.9%	42.1%

3. táblázat: A szomszédsági kapcsolatok intenzitása az István-aknai romák körében

A 3. táblázatban szereplő adatok azt mutatják, hogy a szomszédsági kapcsolatok intenzitásának mérlege ismét a nem romák javára billent ki, azaz a megkérdezettek közül a nem romák gyakrabban találkoznak, beszélgetnek szomszédaikkal, mint a romák. A megkérdezett nem romák közül, azok aránya, akik mindennap, vagy hetente beszélnek szomszédaikkal a közel 58%, aki viszont havonta, ennél ritkábban vagy esetleg soha nem áll szóba egyetlen szomszédjával sem, teszi ki a megkérdezettek több mint 40%-át.

A megkérdezettek közül a roma származásúak több mint fele igen ritkán beszél szomszédjával, a fennmaradó 48% pedig szinte minden nap vált egy-két szót szomszédai valamelyikével. Tehát a mikrotársadalmi szolidaritás e formája a nem romák körében bizonyult erősebbnek.

Érdekesnek tartottam azt is összevetni, hogy a három változó (rokon, baráti és szomszédsági kapcsolatok intenzitása) együttesen milyen arányban szerepel a roma és nem roma népességben. Tehát a három változóból készítettem egyet, s ezt egy keresztábrában összevettem a romák és nem romák arányával. Az eredmény a következő:

	Erős kapcsolat	Gyenge kapcsolat
Roma	62.5%	37.5%
Nem roma	57.9%	42.1%

4. táblázat: A mikrotársadalmi szolidaritás szintjén lévő erős kapcsolatok az István-aknai romák és nem romák körében

Az eltérés nem szignifikáns. A táblázatból kiderül, hogy összességében a romák nem találkoznak sokkal gyakrabban rokonaikkal, barátaikkal vagy szomszédaikkal, mint a nem romák. Mivel az eltérés a romák és nem romák erős kapcsolatainak százalékos arányában mindössze 4%, azt mondhatjuk, hogy a szolidaritás mindegyik társadalmi kapcsolatra vonatkozóan a romáknál alig erősebb, mint a nem romáknál.

A kiinduló kérdés az volt, hogy milyen intenzitású István-aknán az összetartó társadalmi tőke. Erre a kérdésre a rokon, baráti és szomszédsági kapcsolatok gyakoriságának elem-

zésével kaptam választ. A helyi közösség a bonding típusú társadalmi tőke szempontjából összetartónak mondható, mivel a vizsgált, mikrotársadalmi szolidaritás szintjén lévő kapcsolatok tekintetében az erősek némileg nagyobb arányúak, mint a gyengék. Ez a származás tekintetében a romáknál a rokon kapcsolatoknál mutatkozik meg a leginkább, mivel ők gyakrabban találkoznak rokonaikkal, mint a nem romák, viszont a baráti és szomszédsági kapcsolatok gyakoriságának arányai a nem romáknál magasabbak.

3. 2. Bridging

A mikrotársadalmi szolidaritás szintjén lévő kapcsolatok körébe tartozik az **összekötő társadalmi tőke** is. Ennek jelenlétéről, illetve jelen nem létéről a csoportos tevékenységben való részvétel vizsgálatával bizonyosodhatunk meg. A megkérdezettek között igen magas azoknak az aránya, akik nem vesznek részt csoportos tevékenységben. Például a csoportos sportolásban való részvétellel kapcsolatosan a megkérdezettek majdnem 91%-a mondta azt, hogy nem tagja ilyen csoportnak. S ez az arány vonatkozik a kérdőívben szereplő összes többi csoportos tevékenységet illető kérdésre adott válasza is. Tehát megállapítható, hogy az összekötő társadalmi tőke nincs jelen az István-aknai közösségben.

Ennek szemléltetésére bemutatok néhány táblázatot, melyekben gyakorisági táblákkal készített adatok szerepelnek, az összes megkérdezettre vonatkozóan.

	Nem	Igen	Összes válaszadó	Hiányzik	Összes megkérdezett
Válaszadók száma (%)	90.6%	9.4%	98.8%	1.2%	100%
Válaszadók száma	77	8	85	1	86

5. táblázat: Sportol-e csoportosan?

A táblázat egyértelmű képet mutat a csoportos sportolás jelen nem létéről István-aknán. A megkérdezettek kicsit több mint 90%-a nem vesz részt ilyen jellegű csoportos tevékenységben, ebből következik, hogy a fennmaradó több mint 9% új valamilyen sportot, ráadásul ezt csoportos keretek között teszi, de az ő arányuk elenyésző a nem sportolók mellett.

	Nem	Igen	Összesen
Válaszadók száma (%)	81.4%	18.6%	100%
Válaszadók száma	70	16	86

6. táblázat: Gyermeket vagy fiatalokat összefogó csoportban részt vett-e?

	Nem	Igen	Összesen
Válaszadók száma (%)	86%	14%	100%
Válaszadók száma	74	12	86

7. táblázat: Felnőttoktatási csoportban részt vett-e?

Az önkormányzat és a nonprofit szervezetek kapcsolata Siklós város példáján

A dolgozat háttéréül szolgáló kutatásról

Témánkat egykori olvasmányélményünk¹ alapján választottuk. A Központi Statisztikai Hivatal által megjelentetett könyv, pontosan ezt a témát dolgozta fel 2000-ben, és egy korábbi, 1996-os kutatást vett alapjául – melyben a 3149 önkormányzatnak küldött kérdőívben² információt kértek az önkormányzat által juttatott pénzügyi támogatások mértékéről, összetételéről, a támogatott szervezetek számáról és tevékenységéről, természetbeni segítségről, valamint a szektorból érkező különböző formájú hozzájárulásokról – és, amely kutatás az önkormányzatok és nonprofit szervezetek kapcsolatát első ízben vizsgálta.

„Az akkori felmérés eredményei azt mutatták, hogy a magyar települések többségében intenzív és sokrétű kooperáció zajlott, ugyanakkor a kapcsolatokkal nem rendelkező önkormányzatok magas aránya, illetve a különböző együttműködési formák alternatív és korántsem teljes körű elterjedése sejteni engedte, hogy ez a fejlődési folyamat még korántsem zárult le...” (Sebestény, 2002:15). A 2000-re vonatkozó adatgyűjtés szerint továbbá, az önkormányzatoknak már csak 20%-a állította, hogy semmilyen kapcsolata sincs nonprofit szervezetekkel, míg 1996-ban ez az arány közel 30%-os volt. A könyv tehát lényegében egy összehasonlító, leíró jellegű kutatást mutat be, mely egyben feltárja az eltelt időszakban bekövetkezett változásokat is.

Ezek alapján, kutatásunk fókuszába a siklói nonprofit szervezeteket, és a helyi önkormányzattal való együttműködésük feltárását állítottuk. A szervezetek kapcsolatrendszerét több megközelítésből is megvizsgáltuk. Az első lépés az anyaggyűjtés volt, mely során Siklósról általában – Siklós város története, elhelyezkedése, gazdasági, társadalmi, politikai, demográfiai jellemzői, egyesületi múltja stb. – és a témánkhöz kapcsolódóan – helyi nonprofit szervezetek száma, vezetőik neve, elérhetősége, tevékenységi körük szerinti beosztása stb. – tájékoztunk és gyűjtöttünk adatokat. A módszer alapvetően interjúzásból és helyi anyaggyűjtésből állt. Ezután közösen elkészítettük a nonprofit szervezeteknek, illetve az önkormányzatnak szánt interjúk vázlatait.

A módszertan tehát, a megelőző szakirodalomra, az összegyűjtött előzetes ismeretekre, illetve a Siklóson – az önkormányzattal és több nonprofit szervezettel – készített interjúkra épült, és ezekre támaszkodva igyekeztünk feltárni a helyi, települési önkormányzat és a nonprofit szervezetek kapcsolatát.

Hipotézisünk – eddigi ismereteinkre alapozva – szerint Siklóson:

- az önkormányzatok és nonprofit szervezetek kapcsolata gyenge, azaz legfőbb „érintkezési felületüket”, az önkormányzat által a nonprofit szervezeteknek nyújtott anyagi támogatás adja;
- történeti hagyományaik ellenére, a szervezetek között való produktív együttműködésre példát nem, vagy csak elvétve találunk;
- a nonprofit szervezetek nem képesek hatékony együttműködésre, így érdekérvényesítésre sem. Céljaik elérésében, működésükben, tevékenységük kifejtésében, ezáltal korlátozva vannak.

Siklós egyesületi múltja

A társadalmi egyesületek formáit alapvetően a nemzeti hagyományok (dalárdák, Olvasókörök), a gazdaság (ipartestületek), társadalom (tűzoltóság, temetkezés) változó szükségletei, illetve az osztály-, réteg- és csoportérdekek (érdekképviseltek) határozták meg. A dualizmus alatt Siklóson körülbelül 35-37 egyesület működött. 1888-tól hetilap jelent meg a nagyközségben (a megyében Pécs után másodikként). Az egyesületi élet a fokozódó háborús készültség és az ebből fakadó, az egyesületek működésére vonatkozó, egyre szigorúbb és korlátozóbb rendelkezések folytán 1912-től³ megtorpant, később megszűnt. Az első világháború kitörése után pedig, néhány szociális és tűzoltó egyesület kivételével minden egyesület beszüntette tevékenységét. Ám az 1920-as évektől újra fellendült az egyesületi élet. 1924-ben már újra 23 egyesület működött. A megmaradtak mellett új, más típusú egyesületek alakultak. (Nagy, 2000) „Az egyesületek első világháború utáni jellegzetes csoportját alkották a katonai, bajtársi és politikai egyesületek. A trianoni békeszerződés 112. cikkelye megtiltotta a katonai egyesületek létrehozását, ezért ilyen céllal sportegyesületek alakultak. Közülük a legismertebbek a levante- és a polgári lövészegyesületek”. (Nagy, 2000: 298-299.) Siklóson máig működik, de nem közvetlenül ennek utódjaként, ugyanis a második világháború előtt ezeket betiltották, és ilyen irányú gyakorlatok vezetését a katonaság vette át. Az 1945 utáni változások nem kedveztek a spontán társadalmi szerveződéseknek. „Már létükkel is reakciónak számítottak a baloldali pártok számára. Először a szélsőjobboldali társadalmi szervezeteket szüntették meg rendeleti úton. Az új hatalom szemében azonban gyanúsak voltak a különböző felekezeti egyházi egyesületek is, sőt a baloldal fokozatos előretörésével egyáltalán az egyesületek voltak a hatalom számára kényelmetlenné, mert nehezen lehetett ellenőrizni őket”. (Rozs, 2000, 322)

1970-től a nagyközség dinamikus fejlődésnek indult, az infrastruktúra jelentős fejlesztésével, majd Máriagyúddal való összevonásával (népszavazás után) 1977-ben városi rangra emelkedett. A ma is tapasztalható élénk egyesületi élet csak 1989 után kezdett ismét fellendülni. Napjainkban, többek között a Siklósi kistérség központjaként tölt be fontos szerepet a megye és a térség életében.